

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи
Олександр ГОЛОВКО

_____

“ _____ ” _____ 2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

МЕДІАФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	_____ другий (магістр) _____
галузь знань	_____ (шифр і назва) _____
спеціальність	_____ 033 філософія _____ (шифр і назва)
освітня програма	_____ філософія _____ (шифр і назва)
вид дисципліни	_____ обов'язкова _____ (обов'язкова/за вибором)
факультет	_____ філософський _____

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

Протокол № 5 від 24 червня 2022 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Стародубцева Л. В. доктор філософських наук, професор,
Гончаров С. О., викладач, магістр філософії

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора
Й.Б. Шада

Протокол № 12 від 10 червня 2022 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й. Б. Шада

підпис

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

Гарант освітньої програми

підпис

Ім'я, прізвище

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від 15 червня 2022 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету підпис

Сергій ГОЛШКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Медіафілософія»
складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки
другого (магістерського) рівня
спеціальності 033 Філософія
освітньо-професійної програми Філософія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: висвітлення онтологічних засад «медіальності» (μεταξύ, media, medium) та розмаїття філософсько-культурологічних підходів до їх осмислення, ознайомлення студентів із особливостями нового напрямку філософської думки другої половини ХХ – початку ХХІ століття, що отримав умовну назву «Медіафілософія» і представляє собою комплекс філософських рефлексій над семантичним спектром концепту «медіа», новими медіатехнологіями і феноменом «медіального повороту».

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: розкрити онтологічні засади «медіальності» як невід’ємної складової будь-якої комунікації, презентувати розмаїття філософсько-культурологічних рефлексій поняття «медіа», показати специфіку медіа як філософського концепту; розглянути основні етапи генези та еволюції медіафілософії; сформувати методологічний інструментарій аналізу різноманітних медіафілософських концепцій, шкіл і напрямів; визначити потенціал теоретичних підходів до вивчення феномену медіафілософії; ознайомити студентів із основними персоналіями і теоретичними працями в історії медіафілософської думки; виявити значення феномену «медіатизації» свідомості; сформувати уявлення про роль медіакомунікацій у сучасній культурі; встановити зв'язок медіафілософії з іншими сучасними філософськими напрямками досліджень у контексті викликів сучасності; сформувати в студентів практичні навички з розробки індивідуальних медіапроектів із філософської проблематики.

1.3. Кількість кредитів – 3 кредити

1.4. Загальна кількість годин – 90 годин

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
32 год.	2 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	0 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
42 год.	88 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання: чітке уявлення про феномен «медіальності» та онтологічні засади комунікації; знання дефініцій, сутнісних характеристик, етапів генези, концептуального змісту і специфіки аналізу медіафілософської думки; вміння застосовувати теоретичні підходи до аналізу феномену «медіатизації» свідомості, аналітично використовувати категорії й концепції в аналізі різноманітних проявів культури доби «медіального повороту»; відкриття проблемних точок міждисциплінарних досліджень сьогодення в контексті «медіальності»; оволодіння практичними навичками з розробки індивідуальних медіапроектів з філософської проблематики.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Прологомени до медіафілософії

Тема 1. Нова філософія в добу нових медіа

Медіафілософія як «перша філософія»: «prima philosophia» в аристотелевському сенсі (Райхарт Марграйтер). Філософія цифрової епохи: гіпермедіатизація – діджиталізація – кіборгізація. «Нова філософія для нових медіа» (Марк Гансен). Реперні точки філософії ХХ століття: «онтологічний поворот» (Ніколай Гартманн, Мартін Гайдегер), «лінгвістичний поворот» (Людвіг Вітгенштайн, Річард Рорті), «візуальний поворот» (pictorial turn – Вільям Томас Мітчелл, imagic turn – Фердинанд Фельдман, iconic turn – Готфрід Бьом). «Медіальний поворот» на початку ХХІ століття: Media Turn (Стефан Мюнкер). Медіафілософія як філософія медіального повороту.

Тема 2. Протеїзм медіафілософії

Медіафілософія як протеїстичне знання. Два значення поняття «протеїзм»: багатоликість (від давньогрецького бога Протея) та погляд у майбутнє (від латинського префіксу proto). Спектр самодефініцій поняття «медіафілософія». Media Studies, Media Theory, Media Philosophy, Medienwissenschaft, Medientheorie, Medienphilosophie, Médiologie. Медіафілософія як наука, що «не стала, а стає». «Медіа» як універсальний префікс: медіаонтологія, медіаепістемологія, медіаетика, медіаестетика, медіаантропологія тощо. Медіафілософія як сфера рефлексії над буттям медіасуб'єкта у медіареальності.

Тема 3. Концепт «медіа» в історичній ретроспективі

Етимологія та семантика концепту «медіа». Давньогрецьке μεταξύ. Ерос як посередник між божественним та людським. Індоевропейський корінь medh-, medhios. Medialis (лат.) – середній, серединний, Medium (лат.) – посередник, Milieu (фр.) – середовище, Mezzo (іт.) – середній, Mitte (нім.) – середина, Mittel (нім.) – засіб. Медіа – середнє, середина, центр, те, що займає проміжне положення, знаходиться посеред. Платон та Арістотель: μεταξύ та проблема пізнання. Августин Аврелій та медіумічність людського тіла. Декарт та Кант: суб'єкт як медіум. Феноменологічна (медіальна) реальність: людина як медіум. Переосмислення «metaxy» у філософії Еріка Фогеліна та Сімони Вейль. Мова як медіум (В. В. Бібіхін «Мова філософії»). «Річ і медіум» (Фріц Гайдер): «Як відбувається, що ми через безпосередньо дане можемо дізнатися щось інше?» (F. Heider Ding und Medium, 1927). «Медіум» як матеріальна даність, яка виконує функції опосередкування, «річ» – сама опосередкована даність. Дві трактовки «медіа»: технологічно-інструментальна («апаратне» розуміння медіа) та онтологізуюча (універсальна форма посередництва). Meta/Dia – два різних підходи до медіального (Дітер Мерш).

Тема 4. Медіафілософія як відкритий проект

Мартін Гайдеггер «Питання про техніку»: загроза поставу. «Шість відповідей на питання, що таке медіафілософія» (Ламберт Візінг). У рамках академічної філософії: 1) медіафілософія як рефлексія над понятійними проблемами, пов'язаними з появою нових медіа (Стефан Мюнкер), 2) медіафілософія як робота з поняттям «медіа» (Олександр Рослер), 3) медіафілософія як розширення філософії до «медіального повороту» (Матіас Фогель, Сібілла Кремер, Мартін Зель). Поза рамками академічної філософії: 4) медіафілософія як основний дискурс культурологічних та медіадисциплін (Райнхард Марграйтер, Майк Сандботе), 5) медіафілософії не існує (Фрідріх Кіттлер, Олена Еспозито), 6) медіафілософія як філософія, що здійснюється через медіа (Вілем Флюссер, Лоренц Енгель). Медіафілософія як відкрите питання і дискурс, що саморозгортається.

Розділ 2. Медіафілософія в історичній ретроспективі: ключові концепції та персоналії

Тема 1. Вальтер Беньямін як медіафілософ

«Недоречний мислитель». Чи можна назвати Вальтера Беньяміна медіафілософом? «Твір мистецтва в епоху його технічної відтворюваності». Тираж – копія – доступність. Поняття «аури». Історія медіа як «історія з вбивствами» (Умберто Еко). «Це вб'є те». Перехід від малюнка до друкованого відбитку, від живопису – до фотографії, від театру – до кінематографу. Рефлексії Вальтера Беньяміна над співвідношенням оригіналу і копії як провісник теорії «сліду» Жака Дерріда та «симулякру» Жана Бодріара. «Коротка історія фотографії» як медіаархеологічний проект. Значення візій Вальтера Беньяміна для європейської медіатеорії.

Тема 2. Маршалл Маклуен: «лицар медійного образу»

«Розчарований пророк з Едмонтону». Маклуен як апологет і критик технократизму. Маклуенізм як симптом. The Medium is the Message. Гарячі та холодні медіа. Глобальне село. Електронний всесвіт. «Галактика Гутенберга». Гусяче перо як «детонатор вибуху» технологій, винахід друкарського верстату як «епіцентр вибуху». «Гутенберг кожного робив читачем, ксерокс кожного робить видавцем». Аудіальний, друкований та електричний Всесвіти. Залежність типу культури від типу медіуму. Пророцтва про електронну цивілізацію. «Розуміння медіа». «Розширення людини»: the extensions of man. Універсально-онтологізуюча трактовка медіа. Маклуен як фундатор канадсько-американської медіатеоретичної традиції.

Тема 3. Джанні Ваттімо: «Прозоре суспільство»

Суспільство всезагальної комунікації, або суспільство мас-медіа. Філософія нігілізму та «дереалізації реальності». Межі дереалізації. «Мистецтво коливання»: основні концепти. Постмодерн, мас-медіа та прозоре суспільство. Від утопії до гетеротопії. Мас-медіа та світ у режимі «реального часу»: феномен телеприсутності. Чому мас-медіа не роблять суспільство прозорим, а навпаки, все більш складним, навіть хаотичним? Переплетення завдяки мас-медіа численних образів, інтерпретацій, реконструкцій як апофеоз множинності та ерозія «принципу реальності». Ефект загубленості. Утопія абсолютної самопрозорості та «Новий Вавілон» технічного світу. Джанні Ваттімо як нігілістичний філософ медіальності.

Тема 4. Поль Віріліо: «мислитель, стурбований технікою»

Нові технології та віртуальна реальність в творах Поля Віріліо. «Катастрофічний філософ». Поль Віріліо як медіатеоретик. «Заклинатель швидкості»: дромологія та дромоскопія. «Машина зору». Візуальна перцепція та цифрова симуляція. Концепція перцептронну. Кінематична оптика релятивності. «Інформаційна бомба». Віртуальне місто, або метаполіс. Зникнення відмінностей між зовнішнім та внутрішнім. Планетарна телеприсутність та всезагальна візуалізація. Стереореальність світу: віртуальна реальність і реальна віртуальність. Драма комунікації. Кіберепоха та кіберконтинент. «Кібервійна, Бог та телебачення». «Мистецтво машини» і «Бог кіберпростору».

Розділ 3. Медіафілософські практики

Тема 1. Гіпермедіатизація як філософський жест

Мережева культура та кліпове мислення. Три концепції пророків доби нових медіа: Mundaneum Поля Отле, метафора «нескінченної книги» Х.-Л. Борхеса та «Мемех» Веннівара Буша. «Надлишки культурної свідомості» та моделі упорядкування знань. «Діджитальна нумерологія»: скільки важить Інтернет? Формула «Х-тека» і «Медіологія» Режи Дебре. Писемність та організація форм мислення (кам'яна плита – папірус – глиняна табличка – світок – кодекс – книга – газета – гіпертекст). Принципи каталогізації знань та «моделі світу». Нові технології і ментальні конструкти. Медіаактивізм та медіаслективізм. Медіагедонізм та медіааскетизм. Фрагментоване «я» та гіпермедіатизація свідомості у постгутенбергову добу.

Тема 2. Текст versus Гіпертекст. Медіа та можливість діалогу.

Філософія гіпертексту. Інтертекстуальність, метатекстуальність, гіпертекстуальність. Феномен інтернет-серфінгу. Ризома і мережа. Перехід від культури Книги до Visual-oriented Culture. Текст паперовий та електронний. Гіпертекст як нелінійна мережева форма організації матеріалу, розділеного на фрагменти, для кожного з яких зазначено перехід до інших фрагментів за допомогою системи гіперпосилань. «Розгалужений текст», гіперчитання, гіперавторство і постмодерн. Основні ознаки гіпертексту: нелінійність, можливість будь-яких сценаріїв читання, «смерть автора», фрагментарність, наявність гіперпосилань. Три лики гіпертексту: домережевий, медійний та мультимедійний. Електронні лабіринти знань і «кібература». «Від Інтернету до Гутенберга: текст і гіпертекст» (Умберто Еко). Ж. Бодріяр «Реквієм по мас-медіа»: неможливість діалогу. Культура як медіум, проблема спілкування, діалог культур (В. Біблер «Культура. Діалог культур»).

Тема 3. Mind Mapping, або візуалізація мислення. Медіафілософія та об'єктно-орієнтована онтологія: як можливо мислити світ-без-нас? Спекулятивний реалізм та медіафілософія: жах сучасності та сучасність жаху.

Картографування свідомості. Чи можливо візуалізувати процес мислення? Моделі візуалізації свідомості. Mind Mapping Тоні Бьюзена. «Мапи концептів». Відцентрована структура думки та модель «розгалуженого кола». «Омега-мапінг» як критика «майнд-мапінгу». Візуалізації філософського тексту. Філософія і живопис. Філософський текст в процесі інтермедіального перекладу (ілюстрація, алегорія, екранізація). Неявна геометрія конструкції філософського тексту. Феномен філософського коміксу. Кіноекранізації філософської думки («Капітал», «Так говорив Заратустра», «Логіко-філософський трактат» тощо). Образ і поняття: мова ідеограм. Мережа знань и знання у мережі. Мислення як мережевий феномен. Світ-без-нас між світом-для-нас та світом-в-собі: лімінальна зона

медіальності. Жах сучасності та сучасність жаху (Ю. Такер «Жах філософії»). Жахаюче невідоме на екрані та за його межами: медіальність не-медіального.

Тема 4. Індивідуальний медіапроект з філософської проблематики. Філософія кіно, український кінематограф: кроки незалежності.

Філософ як public figure та медіаперсона. Філософський ескапізм та філософська партиципація: чи повинна філософія сьогодні ховатися у «вежі зі слонової кістки»? Прозорість меж академічної філософії. Чи можлива популяризація філософської думки без її редукції? Філософський медіапроект між Сциллою герметизму та Харибдою популізму. Медіуми філософії: звук, слово, образ, текст. Медіафілософія як філософія, опосередкована медіа. Філософський журнал. Філософська фотографія. Філософське радіо. Філософська аудіокнига. Філософський кінематограф. Філософія на телебаченні. Філософські проекти в Інтернеті. Специфіка створення та презентації авторського індивідуального медіапроект з філософської проблематики. Як можлива філософія кіно? «Діалог з екраном» Ю. Лотман, Ю. Цив'яч, «Семіотика кіно та проблеми кіноестетики» Ю. Лотман. «Філософія кіно» Жилия Делеза. Психоаналіз і кінематограф Кристіана Метца. Кінофілософія Славоя Жижека. С. Тримбач «Кіно народжене Україною». Українська кінокритика: часопис «КІНО-КОЛО». Світовий геній О. Довженка: революція в кіномові та магія невітленого. Кінематограф Кіри Муратової: неможливість комунікації, приреченість на повтор.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п. с.	лаб.	інд.	с. р.	л		п. с.	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Пролегомени до медіафілософії												
Разом за розділом 1	30	10	6	–	–	14	30	2	–	–	–	28
Розділ 2. Медіафілософія в історичній ретроспективі: ключові концепції та персоналії												
Разом за розділом 2	30	12	4	–	–	14	30	–	–	–	–	30
Розділ 3. Медіафілософські практики												
Разом за розділом 3	30	10	6	–	–	14	30	–	–	–	–	30
Усього годин	90	32	16	–	–	42	90	2	–	–	–	88

4. Темі семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)
1	По той бік зникаючих кордонів, або що таке медіафілософія?	6	–
2	Витоки медіафілософії: Вальтер Беньямін	2	–
3	Джанні Ваттімо: «Прозоре суспільство»?	2	–
4	Поль Віріліо: «Мислитель, стурбований технікою»	2	–
5	Маршалл Маклуен: «Лицар медійного образу»	2	–

6	Індивідуальний медіапроект з філософської проблематики	2	–
	Разом	16	–

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)
1	Реферат книги або статті з історії медіафілософії	14	28
2	Написання есе за однією з наступних тем: «Медіафілософія як відкритий проект», «Філософія (не)прозорого суспільства», «The Medium (is) the Message»	14	30
3	Створення та презентація авторського індивідуального медіапроекту з філософської проблематики	14	30
	Разом	42	88

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання з навчальної дисципліни «Медіафілософія» не передбачені.

7. Методи контролю

Поточний контроль: усні опитування на заняттях за контрольними програмними питаннями поточної та попередніх тем; мікроконтрольні роботи, які проводяться на початку заняття; оцінювання ступеню активності студентів та якості їх відповідей на заняттях; тестові завдання.

Контроль виконання самостійних робіт: перевірка виконання творчих завдань (усна доповідь, есе, індивідуальні та колективні мультимедійні презентації).

Підсумковий контроль (іспит): перевірка рівня засвоєння студентами теоретичного та практичного навчального матеріалу в цілому; вміння студента використовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Іспит	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Разом		
Тема 1–8	Тема 1–4	Тема 1–4	60	40	100
20	20	20			

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	

70–89	добре	Зараховано
50–69	задовільно	
1–49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Августин А. Сповідь / [пер. з латинської Ю. Мушака], Львів: Свічадо, 2021. 356 с.
2. Аристотель Метафізика / [пер. з давньогрецької О. Панича], Київ: Темпора, 2022.
3. Беньямін В. Вибране / [пер. з нім. Ю. Рибачука, Н. Лозинська], Львів: Літопис, 2002. 214 с.
4. Біблер В. Культура. Діалог культур. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. – 368 с.
5. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодріяр ; пер. з фр. Володимир Ховхун. — К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. — 232 с. = Baudrillard J. Simulacres et Simulation / Jean Baudrillard. — Editions galilee, 1981.
6. Мак-Люен, Маршалл. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги / [пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова], К.: Ніка-Центр, 2015. – 388 с.
7. Платон Бенкет / [пер. з давньогрецької У. Головач], Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018. 220 с.
8. Тримбач С. Кіно народжене Україною. Альбом антології українського кіно. / К.: Саміт-книга, 2020. 384 с.
9. У КІНО-КОЛІ / [зб. ст.]. За ред. Володимира Войтенка. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2021. 560 с. з іл. (Серія «Постаті культури»).
10. Benjamin W. Kleine Geschichte der Photographie/ Walter Benjamin // Die literarische Welt, 1931.
11. Baudrillard J. La Photographie ou l'écriture de la Lumière: Litteralite de l'Image / Jean Baudrillard // L'Echange Impossible. Paris: Galilee, 1999. — P. 175–184. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://dironweb.com/klinamen/dunaev1.html>.
12. Vattimo G. La società trasparente / Gianni Vattimo. — Milan: Garzanti, 1989. — 99 p.
13. Virilio P. La Bombe informatique: essai sur les conséquences du développement de l'informatique. / Paul Virilio. Éditions Galilée, 1998.
14. Virilio P. La Machine de Vision: essai sur les nouvelles techniques de représentation / Paul Virilio. Éditions Galilée, 1998.
15. Žižek S. Cyberspace, Or The Unbearable Closure of Being / Slavoj Žižek // The Plague of Fantasies. — London: Verso, 1997. — P. 127–168.
16. Castells M. The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture / Manuel Castells. Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell (1996) (second edition, 2000).
17. Mersch D. Meta / Dia. Zwei unterschiedliche Zugänge zum Medialen / Dieter Mersch // Zeitschrift für Medien- und Kulturforschung: Medienphilosophie. — 2010. — № 2.

Допоміжна література

18. Джеймісон Ф. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму / Фредрик Джеймісон; пер. з англ. П. Дениска. — К.: Курс, 2008. — 504 с.
19. Потятиник Б. В. Медіа : ключі до розуміння / Борис Потятиник. — Львів : ПАІС, 2004. — 312 с. — (Серія «Медіакритика»)
20. Castells M. The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business and Society / Manuel Castells. Oxford UP (2001).

Підручники, навчальні посібники

21. Handbook of New Media: Student Edition / ed. by Leah A Lievrouw, Sonia Livingstone. — London; Thousand Oaks, CA; New Delhi: Sage Publications, 2006. — 496 p.

22. The Sage Handbook of Media Studies / ed. by J. D. H. Downing, D. McQuail, P. Schlesinger, Ellen Wartella. — London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage Publications, 2004. — 640 p.

Довідкові видання

23. Енциклопедія постмодернізму / пер. з англ. ; за ред. Ч. Енквіста, В. Е. Тейлора. — К. : Основи, 2003. — 504 с.

24. Мас-медіа у термінах і визначеннях : корот. слов.-довід. : навч. посіб. / уклад. Ю. В. Боднар. — К. : МАУП, 2005. — 224 с.

25. Danesi M. Dictionary of Media and Communications / Marcel Danesi; foreword by Arthur Asa Berger. — New York: M. E. Sharpe, 2009. — 313 p.

26. Encyclopedia of New Media: An Essential Reference to Communication and Technology / ed. by Steven G. Jones. — Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2003. — 532 p.

Додаткові видання

27. Approaches to Media: A Reader / ed. by Chris Newbold, Oliver Boyd-Barrett. — London: Bloomsbury, 2009. — 576 p.

28. Barlow D. Reading Media Theory: Thinkers, Approaches and Contexts / David Barlow, Brett Mills. — Harlow, England; New York: Pearson / Longman, 2009. — 744 p.

29. Berry D. M. The Philosophy of Software: Code and Mediation in the Digital Age / David M. Berry. — Houndmills; Basingstok; Hampshire; New York: Palgrave Macmillan, 2011. — 200 p.

30. Bolter J. D. Remediation: Understanding New Media / Jay David Bolter, Richard Grusin. — Cambridge, MA: The MIT Press, 2000. — 307 p.

31. Boyer D. Understanding Media: A Popular Philosophy / Dominic Boyer. — Chicago: Prickly Paradigm Press, 2007. — 120 p. — (Paradigm).

32. Canonic Texts in Media Research: Are There Any Should There Be How About These / ed. by Elihu Katz, John Durham Peters, Tamar Liebes, Avril Orloff. — Cambridge, UK: Polity Press, 2002. — 280 p.

33. Dennis E. E. Understanding Media in the Digital Age / Everette E. Dennis, Melvin L. DeFleur. — Boston: Allyn & Bacon, 2009. — 464 p.

34. Flew T. Understanding Global Media / Terry Flew. — Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan, 2007. — 256 p.

35. Hansen M. B. N. New Philosophy for New Media / Mark B. N. Hansen. — Cambridge, MA: MIT Press, 2006. — 361 p. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://jhfc.duke.edu/jenkins/publications/Lenoir_Hansenforward.pdf.

36. Hartmann F. Medienphilosophie / Frank Hartmann. — UTB, Stuttgart, 2000. — 342 s.

37. Heider F. Ding und Medium / Fritz Heider. — Berlin: Kulturverlag Kadmos, 2005. — 128 s.

38. Huisman R. Narrative and Media / Rosemary Huisman, Julian Murphet, Anne Dunn; ed. by Helen Fulton. — New Yor: Cambridge University Press, 2006. — 342 p.

39. Jensen K. B. Media Convergence: The Three Degrees of Network, Mass and Interpersonal Communication / Klaus Bruhn Jensen. — London; New York: Routledge, 2010. — 208 p.

40. Konitzer W. Medienphilosophie / Werner Konitzer. — München: Fink, 2006. — 378 s.

41. Laughey D. Key Themes in Media Theory / Dan Laughey. — Maidenhead, UK : Open University Press, 2007. — 235 p.

42. Logan R. K. Understanding New Media: Extending Marshall McLuhan / Robert K. Logan. — New York; Bern; Berlin; Bruxelles; Frankfurt am Main; Oxford; Wien: Peter Lang, 2010. — 411 p.

43. Media/Cultural Studies: critical approaches / ed. by Rhonda Hammer, Douglas Kellner. — New York: Peter Lang, 2009. — 644 p.

44. Münker S. Medienphilosophie. Beiträge zur Klärung eines Begriffs / Stefan Münker, Alexander Roesler and Mike Sandbothe. — Frankfurt: Fischer, 2003. — 200 s.

45. Naas M. Miracle and Machine: Jacques Derrida and the Two Sources of Religion,

Science, and the Media / Michael Naas. — New York: Fordham University Press, 2011. — 432 p. — (Perspectives in Continental Philosophy).

46. Schirato T. Understanding Media Studies / Tony Schirato, Angi Buettner, Thierry Jutel, Geoff Stahl. — New York: Oxford University Press, 2010. — 224 p.

47. Stewart C. Media and Meaning: An Introduction / Colin Stewart, Marc Lavelle, Adam Kowaltzke. — London: British Film Institute, 2008. — 400 p.

48. Taylor M. C. Imagologies: Media Philosophy / Mark C. Taylor. — New York; London: Routledge, 2002. — 320 p.

49. The Meaning of Photography / ed. by Robin Kelsey, Blake Stimson. — Williamstown, MA: Clark Art Institute, 2008. — 208 p. — (Clark Studies in the Visual Arts).

50. Wiese H. Systematische Medienphilosophie / Harald Wiese. — Akademie Verlag, 2005. — 437 s.

51. Williams K. Understanding Media Theory / Kevin Williams. — New York: Bloomsbury USA Academic, 2003. — 256 p. — (Hodder Arnold Publication).

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відеолекції, інше методичне забезпечення

1. Center for Digital Discourse and Culture [Електрон. ресурс]. — Режим доступу : <http://www.cddc.ut.edu/index2.html>

2. Foundation for the History of Technology; Tensions of Europe [Електрон. ресурс]. — Режим доступу : <http://www.histech.nl/tensions/>

3. Hypertexts and Interactive Narratives at Cyberculture Studies [Електрон. ресурс]. — Режим доступу : <https://cyberculturestudies.com/hypertext.php>

4. Internationale Kolleg für Kulturtechnikforschung und Medienphilosophie (IKKM) [Електрон. ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ikkm-weimar.de/>

5. Mediamente. Biblioteca digitale [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mediamente.rai.it/english/bibliote/intervis/g/garcia.htm>

6. Philosophy of Hypertext (Il filosofo nell'ipertesto) [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.essedi.org/ipertesto.html>

7. The International Academic Net of New Media Philosophers [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.philosophyofnewmedia.com/>

8. The Social Media Philosophy Project [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.socialmediaphilosophy.com/>

9. The Society for Phenomenology and Media [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.wix.com/societyphenmedia/socphenmedia>

10. Virtual Society? [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://virtualsociety.sbs.ox.ac.uk/>